

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата філософських наук, доцента
Шпачинського Ігоря Леонідовича на дисертаційну роботу
Підвисоцької Євгенії Олексіївни «Проблема самореалізації
в соціально-філософських концепціях»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії**

Соціально-філософське осмислення проблем соціального та індивідуального характеру завжди знаходилося в царині найактуальніших досліджень. Перш за все, дисертація Є. О. Підвисоцької, на мій погляд, незважаючи на міждисциплінарний підхід, має соціально-філософську спрямованість. Авторка аналізує проблему самореалізації у контексті певних соціально-філософських концепцій та водночас прагне проілюструвати всю повноту підходу до даного феномену, виявити його історичне, контекстуальне підґрунтя, простежити генезу та смислоутворення. З позицій зазначеного предмета дослідження та використаної методологічної бази дисертаційна робота виглядає досить обґрунтованою та самобутньою.

Дослідження Є. О. Підвисоцької є актуальним для нинішнього простору української філософської думки. Сьогодні, коли соціально-культурний простір України переживає етап трансформації, дослідження феномену самореалізації у міждисциплінарному контексті є дуже важливим, оскільки не просто фіксує проблему, а показує її загальнолюдську специфіку й зв'язок з фундаментальними темами та проблемами, такими як самоактуалізація, автентичність, ідентичність тощо.

Відтак актуальність дослідження, здійсненого Є. О. Підвисоцькою, обумовлена низкою факторів, пов'язаних з вибором особливого аспекту предмета дослідження, його метою, завданнями та засобами їх досягнення. Дослідниця намагається простежити генезу проблеми самореалізації в

міждисциплінарному контексті, сучасні та постсучасні інтерпретації феномену й проблеми самореалізації в різних формах, залежно від контексту зародження та входження проблеми самореалізації в соціально-культурний простір. При цьому дисертантка характеризує кожен з аспектів поняття самореалізації, що також поглиблює підхід до досліджуваної проблеми й актуалізує дослідження як методологічний спосіб інтерпретації соціально-філософських понять.

Масштабне застосування дискурс-аналізу та його складових (етимології, реконструкції й діалогу) в горизонтах соціально-філософської методології при дослідженні проблеми самореалізації, безсумнівно, є новаторським і у такій формі до цього часу ніким не практикувалося. Тому на новизну претендує вже визначення методологічної проблематики дисертації, яка пов'язує проблему самореалізації з основними лінгвістичними, соціальними та культурними чинниками.

Серед тез дисертаційної роботи, які дослідниця визначає як науково нові, вважаю за необхідне підкреслити найважливіше, окрім теорії дискурсу в контексті даної роботи. Перш за все – відмінності між класичними та некласичними підходами до проблеми наповненості та визначення поняття «самореалізація», що обумовило виокремлення генезису та трансформації проблеми самореалізації у концептуальному й парадигмальному визначенні як процесу, спрямованого на зовнішню і внутрішню реалізацію потенціалу людини, як якості розвинутої, реалізованої особистості.

Зокрема, особливо цікавить авторку гіпотеза про змінення наповнювання поняття самореалізації в ситуації глобалізації, коли основним фактором буття людини стає поняття «топосу», межі. Змінивши межі буття людини, глобалізація сформувала інший проект реалізації, посунула акцент з поняття «само-» на поняття «справжній». При цьому автором обґрунтовано, що у межах пріоритетного для постмодерного суспільства завдання духовного удосконалення основною є методологічна функція концепту сутності людини. Безумовно, концепт духовної культури дозволяє

забезпечити адекватне розуміння «цілісності» як фундаментального поняття особистості та її духовного світу і є інтегрованою характеристикою особистості як соціального суб'єкта, включаючи в себе когнітивний, моральний, діяльнісно-вольовий, естетичний та інші компоненти, котрі виходять на перший план при розгляді проблеми самореалізації в ситуації постмодерну.

Слід сказати, що авторка при формулюванні новизни дисертаційної роботи допускає деяке зменшення своєї власної ролі, приділяючи велику увагу аналізу матеріалу, напрацьованого попередніми дисертантами. Будучи ознайомлений з напрацюваннями в дослідженні проблеми самореалізації за останні п'ятнадцять років, маю відзначити, що у подібній інтерпретації (дискурсивний підхід до проблеми самореалізації, котрий включав би методологію етимології та реконструкції) це поняття в контекстуальному розрізі, опосередковане лінгвістичними аспектами зворотних займенників, не розглядається практично у жодній роботі. Розуміння проблеми самореалізації, перш за все як міждисциплінарної та двопарадигмальної, є дійсно особистим новаторством дисертантки. Цей особливий аспект свідчить про те, що робота є не просто систематизацією напрацьованого матеріалу в дослідженні даного феномену у соціально-філософському контексті, а власним дослідженням, яке має потенціал на його розробку та поглиблення.

На початковому етапі автор виходить з розуміння проблеми самореалізації як процесу, спрямованого на зовнішню та внутрішню реалізацію потенціалу особистості, але методологічно аналізуючи словникові відмінності перекладу, смислове навантаження родоначальників терміну, дає власне визначення поняттю самореалізації як понятійного поля, що сформоване навколо домінантів базових смислових одиниць «сам» і «реалізація». Вказане поле здійснює смислове навантаження залежно від особливостей контексту трактування і має у своєму визначенні ряд аспектів характеристики поняття самореалізації: а) як процесу, спрямованого на зовнішню і внутрішню реалізацію потенціалу особистості; б) як якості

розвинутої, реалізованої особистості; в) як аксіолого-етичного ціннісного конституюнту, що служить ідеалом.

У методологічному плані головною новацією дослідження Є. О. Підвисоцької, окрім дискурс-аналізу та методу синтезу, є застосування концепції особового та надособового, а також метод параметричної теорії систем при визначенні і уточненні поняття самореалізації.

Зміст дисертації структурно розкривається у вступі, трьох розділах, семи підрозділах та висновках, які концептуально об'єднані метою, предметом дослідження та завданнями, поставленими дисертанткою.

Дисертантка здійснює соціально-філософський аналіз процесів формування проблеми самореалізації задовго до її термінологічного оформлення, показуючи взаємозв'язок проблеми з основними антрополого-онтологічними проблемами буття людини, аналізуючи основні соціально-філософські концепції. Вихідним пунктом аналізу соціально-філософських концепцій становлення проблеми самореалізації виступає історична ретроспектива зародження проблеми, починаючи з античності і до середини ХХ сторіччя. При цьому, на думку дисертантки, саме в цій історичній ретроспективі формується основний напрямок аналізу проблеми самореалізації як онтологічної або гносеологічної. Втім, авторка не вдається до докладного опису цих відмінностей, хоча їх фіксація при дослідженні даної проблеми являється новою.

У другій частині при розробці методології дисертантка вважає, що їй вдалося, за допомогою застосування передусім евристичної методології міждисциплінарного підходу, розкрити соціально-філософський аспект проблеми самореалізації через встановлення сенсу поняття, виходячи з формування гіпотези про дві парадигми моделі самореалізації. Проте уважне перечитування її аналізу інтерпретації та походження терміну викликає питання стосовно особливостей походження і вживання терміну в рідній культурі та в українській, що, на наш погляд, потребує подальшого висвітлення в публікаціях.

Зважаючи на розгляд проблеми самореалізації в соціально-філософських концепціях у третьому розділі, думка авторки відносно реалізації двох парадигм самореалізації в ситуації постмодерну та глобалізації стає більш практично означеною та зрозумілою.

Окремо хотілося б звернути увагу на підрозділ про проблему самореалізації в Україні, особливо доскональний аналіз робіт попередніх дослідників, виявлення взаємозв'язку з іншими проблемами українського суспільства, такими як ідентичність, стиль життя тощо.

Авторка ґрунтовно та автентично підійшла до осмислення проблеми самореалізації. Слід сказати, що дослідження будується на ретельній обробці великої кількості текстів і дослідницьких матеріалів. До того ж, ця обробка не є простим відображенням, вона підпорядкована оригінальній логіці дисертантки, яка основним чином пов'язана саме з методологічною розробкою. Потрібно також зазначити: авторка досить незвично підійшла до осмислення проблеми самореалізації, що обумовило її евристичну складову, і хоча більшість її висновків носить тезисний характер і вимагає розширення, дисертація виступає професійно обґрунтованою і такою, що спонукає до дискусії.

Зазначені недоліки:

1. Як вказано в попередньому абзаці, більшість ідей та висновків автора носять тезисний характер і вимагають розширеної інтерпретації. Зрозуміло, що цілісна картина складається після прочитання всього підрозділу, але бажалось би не мозаїчної картини на основі стилістики, а цілісного, логічно-послідовного, розширеного обґрунтування. Це стосується і вкладу античності, й двох парадигм і т.ін.;
2. Автор, бажаючи охопити всі сучасні, попередні, словникові роботи, недостатньо оперує своїм власним аналізом та думкою, через що робота виглядає змістовно-насиченою, але не досить проаналізованою. Особливо це стосується сучасних авторів, котрі

не перекладені на українську мову, та словникових відмінностей тлумачення терміну самореалізації. Іноді автор все-таки дає свою характеристику окремому представникові, але досить рідко, і це виглядає не як критика поглядів даного мислителя, а носить характер оцінювання. Однак сподіваємось, що даний недолік обумовлений бажанням зберегти форму дисертації, і в подальших дослідженнях автор зуміє знайти золоту середину між існуючими текстами та власним аналізом.

3. При розгляді специфіки зазначеної теми в Україні, особливо фіксації соціокультурного простору як транзитивного, перехідного, бажалось би більше опису практичних рекомендацій, можливо, навіть політичного та економічного характеру, особливо якщо вже постулюється міждисциплінарний підхід.

Виявлені недоліки, на наш погляд, можливо пояснити насиченістю інформаційного простору, і бажанням автора врахувати та використати всі підходи та висвітлити всі аспекти проблеми самореалізації. Внаслідок цього деякі евристичні моменти виявилися недостатньо розкритими. Оскільки це є нормальним явищем в сучасному насиченому інформаційному просторі, то вказані недоліки не виступають як оцінювальний критерій даного дисертаційного дослідження.

У цілому варто визнати, що представлена до захисту дисертація Підвисоцької Євгенії Олексіївни «Проблема самореалізації в соціально-філософських концепціях» є самостійною, завершеною науковою роботою, що відповідає необхідним критеріям кандидатської роботи. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Таким чином, ознаки актуальності, новизни й теоретичної значимості, перспективність даного дослідження, рівень проведеного методологічного аналізу дають підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Підвисоцької Євгенії Олексіївни «Проблема самореалізації в соціально-філософських концепціях» відповідає вимогам МОН України щодо

кандидатських дисертацій та п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент

ЗАСВІДОЧУЮ
ручаний підпис
Шпачинського І.І.
Нач. відділу кадрів МНУ
імені В.О.Сухомлинського
Дата 14.11.2016

Шпачинський Ігор Леонідович,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Миколаївського національного
університету
ім. В. О. Сухомлинського